

Mica VRHOVAC:

O ŽIVOTU SIMA STEFANOVIĆA

Moji roditelji imali su sedmoro djece. Najstariji brat, Sime, rođen 1905. godine, vrlo mlad je otišao od kuće kod ujaka u Bijeljinu, gdje je izučavao trgovačku školu. Nakon što je ujak umro, Sime je prešao u Beograd i tamo radio. Bio je jedno vrijeme kod strica Diše Stefanovića, koji je kao funkcioner radio u "Politici". Tu je Sime pohađao nižu gimnaziju. Bio je nemirna duha i prirode. Nije se slagao sa porodicom strica Diše, pa je i njega napustio. Koliko je išao u školu i šta je završio, nama mladima, kao ni roditeljima, nije bilo poznato. Povremeno je dolazio u Prijedor. Uvijek, skoro, slabije obučen. Kod roditelje je, naravno, imao utočište. Mi smo vidjeli da se sa njim nešto događa. Policija ga je tražila, ali mi tada nismo znali zašto. Otac se, pun brige za nas ostale, na njega ljutio.

Sve je tako teklo do jednoga dana, ne sjećam se godine, kada je bio zatvoren u Prijedoru. Ne znamo ni zašto ni kako, ali ga je tadašnji sreski načelnik pustio iz zatvora. Starije sestre, Zdravka, nosila mu je u zatvor hranu. Ubrzo, to je moglo biti 1924. godine, dobili smo od njega kartu iz Klagenfurta, današnjeg Celovca, u kojoj piše majci i moli je da mu oprostí što se sa njom nije pozdravio pri odlasku, te da to čini sada ovom kartom i obavještava je da je otišao iz Jugoslavije.

Kasnije smo, povremeno, o Sini čuli da je u Beču, neki su pričali da su ga vidjeli u Parizu, a drugi u Berlinu, uglavnom po tim evropskim zemljama, odnosno centrima, dok nismo doznali da je stigao i u Sovjetski Savez. Istina, sve to nije bilo provjereno.

Negdje 1928. ili 1929. godine, tada sam već bila učiteljica u prvom mjestu službovanja, u Dvorištu, dobili smo od njega pismo iz Berlina. Pismo je tada i meni i sestri Zdravki, koja je živjela u Banjoj Luci i radila u Ćurčijinoj pekari. Završila je osam razreda gimnazije, ali pošto nije mogla naći zaposlenje koje bi joj odgovaralo, morala se zaposliti u pekari. Pored nas, mene i sestre Zdravke, Sime je pisao i roditeljima i porodici Šiljegović, u Medjuvodje, jer smo bliža rodbina. On je kod Šiljegovića provodio djetinjstvo. Družio se sa Borkom Šiljegovićem, pa i sa Boškom, koji je, istina, bio mlađji od Sime.

Tako smo ja i moja sestra Zdravka još iz djetinjstva nešto više saznale o naprednom radničkom pokretu. Znale smo nešto i o Komunističkoj partiji. Sime mi je, još kao djevojčici, slao dječji list "Budućnost", koji sam radozno čitala. Sime je navraćao i kod našega ujaka, koji se nalazio u Brislu, i tamo je našao naša pisma, jer se kod ujaka nalazio i naš brat Vojo, na izučavanju zanata. Preko ovih pisama, on je doznao nešto više o nama - da sam završila učiteljsku školu, da sam učiteljica, da je sestra Zdravka završila gimnaziju, pa nam se na osnovu tih pisama i javio.

Vrlo dobro se sjećam pisma koje sam dobila u Knežici, odnosno u Dvorištu. On me je u pismu savjetovao da treba i dalje da čitam i učim, da ne dozvolim da se, pošto živim u selu, zaparim, da ću se možda udati i steći porodicu, ali ne treba da se zapustim. Pismo mi je toplo, bratski, pa me je to pismo stvarno držalo da sam se trudila da čitam, radim i učim, bez obzira na to što sam već postala samostalna, kao učiteljica.

Tada je, čak, tražio da se mi sastanemo. Trebalo je da je dođem u Zagreb, jer on dolazi ilegalno u Jugoslaviju. Pismo je bilo upućeno iz Berlina. U njemu je naveo svoju adresu, koju sam naravno izgubila i zaboravila. Bilo je navedeno ime neke žene.

Na taj sastanak 1928. ili 1929. na koji je trebalo da dođem u Zagreb, nisam otišla. Otac nije dozvolio da idem, jer sam tek dobila namještanje pa se, što je razumljivo, plašio za mene. Više se se tim bratom nikada nismo vidjeli. Tada se mnogi- ma nama javio. Čak je poslao i fotografiju. Slikao se, izgleda, na brzinu - schnell fotografija, samo na glavom. Poslao je ovu fotografiju sestri Zdravki u Banju Luku, s molbom da ne pokazuje majci, jer da ona neće moći izdržati da ne pokaže ovu fotografiju. Bilo je to njegovo upozorenje da čuvamo fotografiju.

Poslije pisama i fotografije koje nam je poslao, otac je pozvan u policiju u Prijedoru, gdje su mu pokazali fotografiju i pitali ga da li je to njegov sin i da li ga poznaje. Naravno, otac je rekao da ga ne poznaje i da to nije njegov sin. Tada smo vidjeli da oni uporno prete da li će Simo iusti vezu sa porodicom.

Kada je brat Vojo, koji je bio kod ujake na izučavanju zanata u Brislu, došao na odsluženje vojnog roka, želio je da služi u svijaciji. Kada je u vojnom okrugu u Banjoj Luci izrazio ovu želju, rekli su mu da on hoće da služi u svijaciji kako bi mogao da uzme avion i odleti bratu u Sovjetski Savez. I to nam je ukazivalo na mogućnost da se brat Simo nalazi u Sovjetskom Savezu. Čuli smo da je završio neku školu ili fakultet, čini mi se, školu "Frunze", ali to nikada nismo saznali.

Posljednje vijesti došle su prilikom demonstracija 27. marta 1941. godine. Tada je šef policije u Prijedoru, stari Kojo, koji je bio u dobrim odnosima sa našim ocem i s njim služio u austro-ugarskoj vojsci, pa ga je vjerovatno nešto pomukalo, rekao ocu da su dobili obavještenje iz beogradske policije da pripaze u Prijedoru da se ne bi pojavio Sino Stefanović, inače "opasan komunista i major crvene vojske". Da li su oni imali takve podatke ili je to možda proizvoljno rečeno, da je Sino u Sovjetskom Savezu, mi nikada nismo mogli dokučiti. Sino se otuda nije javljao niti nam je pisao. Tako je i završio.

Medjutim, prije nekoliko godina stiglo je u Komisiju za veze sa inostranstvom CK SKJ obavještenje iz Sovjetskog Saveza o Sini. Boško Šiljegović, koji je u to vrijeme bio predsjednik Komisije za međunarodne veze CK SKJ, obavjestio me je da je dobio spisak iz Sovjetskog Saveza o Jugoslovenima koje je Staljin likvidirao. U ovome spisku od oko 100 i više imena nalazi se i ime Sine Stefanovića. Tako smo konačno saznali za njegovu sudbinu.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-005